

LBRIS

We know
books

Yaa Gyasi s-a născut în 1989 în Ghana și a crescut în Huntsville, Alabama. Este licențiată în limba engleză a Universității Stanford și are un masterat de la Iowa Writers' Workshop, unde a obținut bursa Dean's Graduate Research Fellowship. Primul ei roman, *Drumul spre casă* (*Homegoing*, 2016) a primit National Book Critics Circle Award pentru debut, PEN/Hemingway Award pentru debut și American Book Award. În anul 2020, a apărut cel de-al doilea roman al autoarei, *Regatul transcendent* (*Transcendent Kingdom*). Yaa Gyasi locuiește în Brooklyn.

YAA GYASI

REGATUL TRANSCENDENT

Traducere din limba engleză și note
IRINA-MARINA BORȚOI

LITERA
București

De fiecare dată când mă gândesc la mama, văd în fața ochilor un pat dublu în care stă întinsă și o amorțeală exersată care umple încăperea. Luni la rând, a colonizat patul acela ca un virus, prima dată pe când eram copilă, apoi din nou, când eram studentă la doctorat. Prima dată, am fost trimisă în Ghana ca să aștept să se facă bine. Când eram acolo, mă plimbam prin Piața Kejetia cu mătușa mea, când m-a luat de braț și a arătat cu degetul. „Uite, un om nebun“, a zis ea în twi. „Vezi? Un om nebun.“

Am fost îngrozită. Mătușa mea vorbea atât de tare, iar bărbatul, înalt și cu cozile *dreadlocks* acoperite cu praf, era destul de aproape cât să ne audă. „Văd, văd“, am răspuns cu un șuierat grav. Bărbatul a mers mai departe pe lângă noi, mormăind în barbă în timp ce flutura din mâini, făcând gesturi pe care numai el le putea înțelege. Mătușa mea a dat din cap aprobator, mulțumită, și am continuat să mergem pe lângă hoardele de oameni adunați în piața aceea care îți stârnea agorafobia până când am ajuns la taraba unde aveam să ne petrecem restul dimineții încercând să vindem poșete contrafăcute.

În cele trei luni pe care le-am petrecut acolo, am vândut doar patru poșete.

Nici în ziua de azi nu înțeleg pe deplin de ce mi l-a arătat mătușa pe bărbatul acela. Poate credea că în America nu sunt nebuni și că n-am mai văzut nicio dată unul. Sau poate se gândea la mama, la adevăratul motiv pentru care eram captivă în Ghana în vara aceea, asudând la o tarabă împreună cu o mătușă pe care abia dacă o cunoșteam, în timp ce mama se vindeca acasă, în Alabama. Aveam unsprezece ani și înțelegeam că mama nu e bolnavă, nu în felul în care eram obișnuită să văd că se îmbolnăvesc oamenii. Nu înțelegeam de ce boală trebuie să se vindece mama. Nu înțelegeam, dar înțelegeam. Iar stânjeneala mea față de gestul zgomotos al mătușii avea la fel de mult de-a face cu înțelegerea mea pe cât avea cu bărbatul care trecuse pe lângă noi. Mătușa mea spunea: „*Așa*. Așa arată nebunia“. În schimb, ce am auzit eu a fost numele mamei. Ce am văzut eu a fost chipul mamei, neclintit ca apa unui lac, cu mâna pastorului odihnindu-se blând pe fruntea ei, cu rugăciunea lui – un zbârnâit ușor care făcea încăperea să zumzăie. Nu sunt sigură că știam cum arată nebunia, dar până în ziua de azi, când aud cuvântul acesta, îmi închipui un ecran împărțit, cu bărbatul cu *dreadlocks* din Kejetia într-o parte și cu mama zăcând în pat în cealaltă parte. Mă gândesc că în piață nu a reacționat absolut nimeni la bărbatul acela, nu de teamă sau de scârbă, nimic din toate astea, cu excepția mătușii mele, care voia să privesc. Omul acela era, mi se pare, cuprins

de o liniște desăvârșită, chiar și în timp ce făcea gesturi sălbatice, chiar și în timp ce mormăia.

Însă mama, în patul ei, absolut nemișcată, era sălbatică în lăuntrul ei.

A doua oară când s-a întâmplat, am primit un telefon în timp ce lucram în laboratorul meu de la Stanford. Fusesem nevoită să separ doi dintre șoareci fiindcă se sfâșiau unul pe altul în cutia de pantofi în care îi țineam ca într-o căsuță. Am găsit o bucată de carne într-un colț al cutiei, dar nu mi-am dat seama inițial de la care dintre șoareci provenea. Amândoi sângerau și erau cuprinși de frenezie, fugind de mine când încercam să-i iau în mână, cu toate că nu aveau unde să fugă.

– Fii atentă, Gifty, n-a mai trecut pe la biserică de aproape o lună. Tot sun acasă, dar nu răspunde. Mai trec pe la ea uneori și am grijă să aibă de mâncare și tot ce-i trebuie, dar cred... cred că se întâmplă din nou.

Nu am spus nimic. Șoarecii se potoliseră considerabil, dar încă eram marcată de ceea ce văzusem și îngrijorată de cercetarea mea. Îngrijorată de tot și de toate.

– Gifty? a spus pastorul John.

– Ar trebui să vină să stea cu mine.

Nu știu cum a reușit pastorul să o urce pe mama în avion. Când am luat-o de la aeroportul din San Francisco, arăta complet goală pe dinăuntru, iar corpul îi era moale ca o cârpă. Mi l-am închipuit pe pastorul John

împăturind-o așa cum ai împături o salopetă, cu brațele încrucișate la piept în formă de X, cu picioarele strânse peste brațe, apoi îndesând-o bine într-o valiză, cu un autocolant cu „FRAGIL“ înaintea de a o pasa însoțitoarei de zbor.

I-am dat o îmbrățișare încordată, iar ea s-a retras, evitându-mi atingerea. Am tras adânc aer în piept.

– Ai bagaj de cală? am întrebat.

– *Daabi*, a spus ea.

– În regulă, nici un bagaj. Grozav, putem merge direct la mașină.

Veselia siropoasă din glasul meu m-a enervat atât de tare că mi-am mușcat limba în încercarea de a mă abține. Am simțit un strop de sânge și l-am supt până a dispărut.

Mama m-a urmat până la mașina mea Prius. În circumstanțe mai bune, ar fi râs de mașina mea, o ciudățenie pentru ea după ani de camionete și SUV-uri în Alabama. „Gifty, inima mea sângerândă“, îmi spunea uneori. Nu știu de unde preluase expresia, dar m-am gândit că probabil era folosită în sens peiorativ de pastorul John și de diverșii predicatori de la televizor pe care îi plăcea să-i urmărească în timp ce gătea pentru a-i descrie pe oamenii care, la fel ca mine, dezertaseră din Alabama ca să trăiască printre păcătoșii lumii, probabil din cauză că sângerarea excesivă a inimilor noastre ne făcea prea slabi ca să îndurăm viața printre cei temerari, aleșii lui Hristos din *Bible Belt*¹. Îi plăcea de Billy Graham, care

¹ Regiune din sudul Statelor Unite ale Americii în care protestantismul evanghelic conservator joacă un rol puternic în societate și politică

spunea lucruri precum: „Un creștin adevărat este cel care poate să-i dea bărfitoarei orașului papagalul său de companie“.

Ce cruzime, mă gândeam eu când eram mică, să-i dai altcuiva papagalul tău de companie.

Partea amuzantă la expresiile pe care le prelua mama e că întotdeauna le înțelegea puțin greșit. Eu eram inima ei sângerândă, nu o inimă sângerândă. A da apă la *gură*, nu a da apă la *moară*. Avea un ușor accent sudist care i-l colora pe cel din Ghana. Mă ducea cu gândul la prietena mea, Anne, care avea părul șaten, doar că în unele zile, când lumina soarelui cădea cumva anume pe ea, dintr-odată, îl vedeai roșu.

În mașină, mama se uita lung pe geamul din dreapta, tăcută ca un șoricel. Am încercat să-mi imaginez peisajul așa cum probabil îl vedea ea. Când sosisem prima dată în California, totul mi se părea atât de frumos. Până și iarba, îngălbenită, pârjolită de soare și de seceta aparent nesfârșită, îmi părea nepământeană. „Probabil că suntem pe Marte“, m-am gândit eu, fiindcă n-are cum să fie și asta America, nu? Mi-am închipuit pășunile de un verde șters din copilăria mea, delușoarele pe care le numeam munți. Întinderea acestui peisaj vestic mă copleșea. Venisem în California fiindcă voiam să mă pierd, să mă gădesc. La colegiu, citisem *Walden* pentru că un băiat pe care-l consideram frumos considera cartea frumoasă. Nu am înțeles nimic, dar am subliniat totul, inclusiv asta: „Numai când ne rătăcim sau, cu alte cuvinte, când ne-am pierdut de lume, începem să ne găsim și înțelegem

unde suntem, dându-ne seama de măsura nemărginită a relațiilor noastre“¹.

Dacă și mama era emoționată de peisaj, nu mi-am putut da seama. Înaintam cu hurducături în trafic și mi-am încrucișat privirile cu bărbatul din mașina de lângă a noastră. A întors repede privirea, apoi s-a uitat din nou la mine, apoi a întors iar capul. Voiam să-l fac să se simtă incomod sau poate doar să-i transfer disconfortul meu, așa că am continuat să mă zgâiesc la el. Vedeam în felul în care strângea volanul că încerca să nu se mai uite la mine. Articulațiile degetelor îi erau palide, cu vene proeminente, conturate cu roșu. A renunțat, mi-a aruncat o privire exasperată și a mimat: „Ce e?“ Întotdeauna mi s-a părut că traficul pe un pod îi aduce pe toți oamenii mai aproape de propria limită. În fiecare mașină, un instantaneu al unui moment critic, șoferi care privesc spre apă și se întrebă: „Cum ar fi? Oare există altă ieșire?“ Am înaintat din nou în viteză. În grămada de mașini, bărbatul părea suficient de aproape cât să-l ating. Ce ar face dacă ar putea să mă atingă? Dacă n-ar trebui să-și înfrâneze toată furia aceea în Honda lui Accord, unde s-ar duce?

– Ți-e foame? am întrebat-o pe mama, întorcând în sfârșit capul.

Ea a ridicat din umeri, privind în continuare pe feastră. Ultima dată când s-a întâmplat asta, a slăbit treizeci și unu de kilograme în două luni. Când m-am întors din vara petrecută în Ghana, abia am recunoscut-o pe

¹ Henry David Thoreau, *Walden sau Viața în pădure*, traducere de Ștefan Avădanei și Al. Pascu, Ed. Art, București, 2019

femeia aceasta care i-a considerat întotdeauna jignitori pe cei sfrijiți, de parcă un fel de lene sau lipsă a caracterului îi împiedica să aprecieze bucuria pură a unei mese copioase. Apoi li s-a alăturat. Obrajii i s-au supt, burta i s-a dezumflat. S-a scobit, a dispărut.

Eram hotărâtă să nu las să se întâmple din nou acest lucru. Cumpărasem o carte de bucate ghaneză de pe internet ca să compensez anii pe care-i petrecusem evitând bucătăria mamei și exersasem câteva dintre preparate în zilele dinaintea sosirii ei, sperând să le perfecționez înainte să o văd. Cumpărasem o friteuză, cu toate că bursa mea de doctorandă nu prea îmi lăsa loc în buget pentru extravagante precum *bofrot*¹ sau banane pentru gătit². Prăjelile erau preferatele mamei. Mama ei făcuse mâncare prăjită pe care o vindea la un cărucior pe marginea drumului în Kumasi. Bunica mea era o femeie fanti din Abandze, un oraș maritim, și era cunoscută pentru disprețul pe care-l purta pentru ashanti, într-atât încât refuza să vorbească twi, chiar și după douăzeci de ani de trai în capitala ashanti. Dacă îi cumpărai mâncarea, trebuia să-i ascuți limba.

– Am ajuns, am spus, grăbindu-mă să o ajut pe mama să coboare din mașină.

¹ Gogoși ghaneze, foarte asemănătoare cu cele tradiționale românești

² Un soi de banane care conțin mai puțin zahăr și mai mult amidon, gătite în diferite moduri în Asia de Sud-Est, Caraibe, Africa și America Centrală și de Sud

Mergea puțin înaintea mea, cu toate că nu mai fuse-se niciodată la apartamentul acesta. Mă mai vizitase în California doar de vreo două ori.

– Scuze pentru dezordine, am spus, dar nu era nici o dezordine.

Nici una pe care s-o vadă ochii mei, în orice caz, dar ochii mei nu erau ai ei. De fiecare dată când mă vizita de-a lungul anilor își trecea degetul peste lucruri pe care nu mă gândisem să le curăț, dosul jaluzelelor, balama-tele ușilor, apoi îmi prezenta degetul prăfuit și înnegrit în semn de acuzație, iar eu nu aveam ce să fac decât să ridic din umeri.

– Curățenia e credință, spunea ea.

– Curățenia e *calea spre* credință, o corectam eu, iar ea se încrunta la mine.

Care era diferența?

I-am arătat unde se află dormitorul și, în tăcere, s-a vârât în pat și a adormit.

De îndată ce am auzit sunetul sforăielilor ei ușoare, m-am furișat afară din apartament și m-am dus să văd ce fac șoarecii. Cu toate că îi separasem, cel cu rănila cele mai întinse stătea cocoșat de durere în colțul cutiei. Uitându-mă la el, nu eram sigură că avea să mai trăiască mult timp. Situația m-a umplut de o tristețe inexplicabilă, iar când partenerul meu de laborator, Han, m-a găsit douăzeci de minute mai târziu, plângând în colțul încăperii, mi-am dat seama că aș fi prea rușinată să recunosc că gândul la moartea unui șoarece era cauza lacrimilor mele.

— O întâlnire ratată, i-am spus lui Han.

O privire îngrozită i-a traversat chipul în timp ce a rostit câteva cuvinte jalnice de alinare, iar eu îmi închipuiam la ce se gândește: „Am ales științele exacte ca să nu fiu nevoit să stau în preajma unor femei emotive“. Plânsul meu s-a transformat în râs, zgomotos și umed, iar privirea îngrozită de pe chipul lui s-a adâncit până ce urechile i s-au făcut roșii ca un indicator de stop. M-am oprit din râs, am fugit afară din laborator și m-am dus la toaletă, unde m-am holbat la mine în oglindă. Aveam

ochii umflați și roșii, nasul îmi părea învinețit, iar pielea din jurul nărilor era uscată și solzoasă de la șervețele.

„Vino-ți în fire“, i-am spus femeii din oglindă, dar mi s-a părut un clișeu să fac asta, de parcă aș fi reconstituit o scenă dintr-un film, așa că am început să simt că nu am în ce sine să-mi revin, sau mai degrabă că am un milion de ipostaze ale sinelui, prea multe ca să le adun. Unul era în baie, jucând un rol; altul, în laborator, zgâindu-se la șoarecele meu rănit, un animal pentru care nu simțeam nimic, și totuși a cărui durere mă redusese cumva. Sau mă înmulțise. Încă un sine se gândea în continuare la mama.

Încăierarea șoarecilor mă forțase să verific mai mult decât era nevoie, încercând să o iau cu un pas înaintea emoției. Când am ajuns la laborator în ziua sosirii mamei, Han era deja acolo, efectuând o intervenție chirurgicală asupra șoarecilor. Așa cum se întâmpla de obicei ori de câte ori Han sosea primul la laborator, termostatul era dat la o temperatură foarte scăzută. Am tremurat, iar el a ridicat privirea din ce făcea.

— Hei, a zis.

— Hei.

Deși împărțeam spațiul acela de câteva luni, abia dacă ne-am spus vreodată mai mult decât atât, cu excepția zilei în care mă găsisese plângând. Han îmi zâmbea mai mult acum, dar urechile tot i se făceau de un roșu-aprins dacă încercam să împing conversația dincolo de acel salut inițial.

Am verificat șoarecii și experimentele mele. Nici o încăierare, nici o surpriză.